

ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ

УДК 811.161.2-051:378.046.091.2]:005.336.2

КУРС “МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН” У СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ-ФІЛОЛОГІВ

Оксана КОСТІВ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1/234, Україна, Львів, 79000
тел.: 032 239 47 17
e-mail: okkostiv@gmail.com*

Дануга МАЗУРИК

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1/233, Україна, Львів, 79000
тел.: 032 239 43 55
e-mail: danuryk@gmail.com*

Проаналізовано зміст навчального предмета “Методика викладання фахових дисциплін” і принципів його реалізації у процесі підготовки магістрів філології. Представлено комплекс фахових дисциплін, які формують професійну компетентність магістра філології: сучасне мовознавство і літературознавство, філософію мови, теорію літератури, порівняльно-історичне мовознавство, методику навчання української мови та деякі інші дисципліни. Визначено мету курсу, його завдання і перспективи.

Ключові слова: фахові дисципліни, навчальний процес, методика.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2020.72.10924>

Постановка проблеми. Курс “Методика викладання фахових дисциплін” у навчальних планах підготовки магістрів в українських закладах вищої освіти належить до циклу нормативних професійних дисциплін. Дисципліна передбачає 16 лекційних і таку ж кількість практичних занять. Основним завданням курсу є вироблення у студентів уміння писати конспекти лекцій з фахових дисциплін у вищій школі; готувати матеріали для проведення практичних занять; навчання студентів складати тестові екзаменаційні завдання та завдання для контрольних робіт і колоквіумів.

У результаті вивчення дисципліни магістр-філолог ознайомлюється зі змістом і побудовою курсу методики викладання фахових дисциплін у вищій школі, усвідомлює загальнодидактичні основи викладання у вищій школі, вивчає філологічні і нефілологічні спеціальності в галузевих освітніх стандартах вищої професійної освіти. Адже фахові філологічні дисципліни передбачають викладання української мови на філологічних факультетах, викладання української мови у курсі УМПС, викладання української мови як іноземної.

Окрім того, для магістрів філологічного напрямку фаховими дисциплінами є викладання української літератури, прикладна лінгвістика, фольклористика та літературна творчість. У результаті навчання магістр-філолог отримує диплом, у якому зазначено основний фах – “магістр філології, викладач української мови та літератури” (українська мова та література); “магістр освіти, викладач української мови та літератури” (середня освіта); “магістр філології (фольклористика), фольклорист, викладач української мови та літератури; “магістр філології (прикладна лінгвістика), викладач української мови та літератури, лінгвіст”; “магістр філології (літературна творчість), викладач української мови та літератури, літератор”.

Тобто фахові дисципліни містять усі складові філологічного напрямку і відрізняються (містять більшу або меншу кількість дисциплін) для філологів-магістрів різної спеціалізації, що безперечно потрібно враховувати у процесі викладання курсу. Завершуючи навчання на бакалавраті, філолог отримує диплом, у якому засвідчено: бакалавр філології; фахівець з української мови та літератури, тобто і українська мова, і українська література, а також прикладна лінгвістика, літературна творчість та фольклор є фаховими дисциплінами для філологів залежно від їхньої спеціалізації.

Як відомо, відповідно до Закону України “Про вищу освіту”, а також Стандарту вищої освіти магістр – це “освітній ступінь, що ... присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. ...Освітньо-наукова програма магістра обов’язково охоплює дослідницьку (наукову) роботу компоненту обсягом не менше 30 відсотків”[5]. В Україні філологів за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра розпочали готувати з 1992 року на основі отриманого раніше рівня бакалавра чи спеціаліста у вищому навчальному закладі IV рівня акредитації.

Сьогодні чинні програми передбачають надання майбутньому магістрові-філологу знань і навичок з наукової, педагогічної та дослідницької діяльності. Атестаційна робота магістранта має на меті продемонструвати: творче мислення, володіння методами і методиками досліджень; здатність до наукового аналізу отриманих результатів; уміння оцінювати можливості використання здобутих результатів у науковій та практичній діяльності; володіння сучасними інформаційними технологіями проведення досліджень [3: 7].

Як зазначено у Стандарті вищої освіти за спеціальністю 035 “Філологія” галузі знань 03 “Гуманітарні науки”, прийнятого 20.06.2019 року, об’єктами вивчення та професійної діяльності магістра філології є мова(и) (в теоретичному/практичному, синхронному/діахронному, діалектологічному, стилістичному, соціокультурному та інших аспектах); література й усна народна

творчість; жанрово-стильові різновиди текстів; переклад; міжособистісна, міжкультурна та масова комунікація в усній і письмовій формах [9].

Узагальнено можемо констатувати, що навчання магістра-філолога в сучасному закладі вищої освіти пов'язане з можливостями підготовки фахівця, який зможе аналізувати питання, вирішувати складні нестандартні завдання і проблеми інноваційного змісту в царині філологічної науки. Творення фахівців з філології, які володіють фундаментальними знаннями та практичними навичками філологічних досліджень передбачає вивчення дисциплін теоретичного циклу (нормативних та вибіркових), а також практичну (науково-дослідницьку) роботу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Останні роки – час виходу різноманітних статей, посібників і підручників, у яких українські лінгводидакти подають своє бачення питання підготовки фахівців, у тому числі магістрів філології, здатних виконувати завдання, зумовлені сучасним суспільним запитом на особу цілеспрямовану та конкурентоспроможну, готову до подальших пошуків шляхів підвищення рівня фахової компетентності. Зокрема, ці питання висвітлюють З. М. Бакум, О. М. Горошкіна, М. Пентилук, О. В. Караман, С. О. Караман, О. А. Копусь, З. Бакум, Л. В. Іщенко, О. Семенов, Я. Сікора, А. Турчак, Н. Токар та ін. І хоча у більшості праць автори використовують вислів “фахова дисципліна”, у лінгводидактиці досі немає остаточного і чіткого визначення цього поняття.

Мета статті – дефініція та аналіз понять, пов'язаних із курсом фахових дисциплін, які можуть стати предметом розгляду дисципліни “Методика викладання фахових дисциплін” під час підготовки магістрів за спеціальністю “035. Філологія”.

Виклад основного матеріалу. Виконання соціального замовлення в підготовці конкурентоспроможних педагогічних кадрів тісно пов'язане з подальшими пошуками шляхів підвищення якості освіти та рівня фахової компетентності випускників вишів. У процесі оволодіння обраною професією дуже важливо, щоб студенти навчилися адекватно реагувати на всі зміни, які відбуваються в навколишньому світі, були здатні чітко уявляти шляхи свого професійного становлення. Актуальним завданням вишів є формування компетентного педагога, здатного до саморозвитку. Тому виникає потреба у фахівцях з високим рівнем професійної компетентності.

Поняття “компетентність” у сучасній лінгводидактичній літературі належить до ключових, адже часто компетентність філолога стає маркером готовності спеціаліста бути конкурентоспроможним в сучасних умовах, орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти ґрунтовними теоретичними знаннями, вміло користуватися практичними навичками.

Стандарт вищої освіти за спеціальністю “035. Філологія” містить перелік інтегральної, а також загальних та спеціальних, фахових компетенцій. Поняття інтегральної компетенції полягає в умінні розв'язувати складні завдання і проблеми в галузі лінгвістики, літературознавства, фольклористики, перекладу в процесі навчання, що передбачає проведення досліджень і здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог [9].

Загальні компетенції – це поняття більш універсальні, які можуть стосуватися різних професій, адже сприймаються більш узагальнено (здатність спілкуватися державною мовою, критичність і самокритичність, уміння адаптуватися в новій ситуації, спілкуватися з представниками інших професій, здатність до пошуку та інтерпретації інформації, навички проблемного аналізу, здатність до командної роботи та автономності, абстрактного мислення, проведення наукових

досліджень, креативності, уміння використовувати у фаховій діяльності інформаційні технології).

Фахові (спеціальні, предметні) уміння – це компетентності, які характеризують саме філолога як фахівця. У переліку – можливість повного орієнтування в лінгвістичних напрямках і школах, осмислення літератури як полісистеми, усвідомлення еволюційного шляху розвитку літературознавства; здатності критично аналізувати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки; проведення наукового аналізу і структурування мовного й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів; усвідомлення методологічного, організаційного та правового підґрунтя, необхідного для досліджень та/або інноваційних розробок у галузі філології, презентації їх результатів професійній спільноті та захисту інтелектуальної власності на результати досліджень та інновацій; здатності застосовувати поглиблені знання з обраної філологічної спеціалізації; здатності вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень; усвідомлення ролі експресивних, емоційних, логічних засобів мови для досягнення запланованого прагматичного результату [9]. Додатково автори відзначають здатність ефективно брати участь у різних формах наукового спілкування, а саме в наукових конференціях, вебінарах, семінарах, презентаціях, круглих столах у сфері філології. У таких випадках поряд із фаховою, спеціальною компетентністю виявляються уміння та навички загального плану (здатність до комунікування, командна робота та ін).

У Стандарті зазначено, що перелік компетентностей і результатів навчання не є остаточним, адже заклади вищої освіти у процесі створення освітніх програм конкретизують визначені компетентності й результати відповідно до певної філологічної спеціалізації, а також можуть зазначати додаткові. Заклад вищої освіти може вводити додаткові форми атестації здобувачів вищої освіти за конкретною освітньою програмою [9].

Отже, ключовим призначенням курсу навчальної дисципліни “Методика викладання фахових дисциплін” є надання слухачам магістратури цілісної і логічно-послідовної системи знань про дидактику підготовки кадрів вищої кваліфікації у ВНЗ; розкриття концепції, основ теорії та методики викладання навчальних дисциплін у системі вищої освіти.

Аналіз компетентностей потребує від викладача і студентів тісної взаємодії на принципах порозуміння і толерантності. Професійну компетентність можна розглядати як комплекс теоретичних знань і практичних навичок, що може бути ускладнений залежно від завдань, цілей і зовнішніх вимог, відповідність набуття практичного досвіду й синтезу знань, де наслідком може бути статус професіонала. Крім того, професійна компетентність має охоплювати гуманістичні й етичні погляди майбутніх фахівців як важливі ціннісні орієнтири їхньої професійної діяльності. Для викладача вищого навчального закладу, зокрема для вишів філологічного спрямування, ще одним досить важливим аспектом професійної компетентності є педагогічна компетентність. Педагогічна компетентність містить у собі знання, уміння, навички, а також способи та прийоми їхньої реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості [8].

Як ми зазначали, професійна компетентність викладача-філолога – це інтегрована на функціональному рівні система, яка відображає змістову основу

професійної діяльності. Викладач у навчально-виховному процесі виконує різні функції та здійснює різні види діяльності, кожен із яких потребує певних мотивів (прагнення виконувати цей вид діяльності, ставлення до цього як до професійної цінності, бажання удосконалитись у цьому виді діяльності), знань (про специфіку цього виду діяльності), відповідних якостей і вмінь (здатність здійснювати відповідну діяльність). З огляду на це є всі підстави говорити про окремі види компетентностей, що відповідають функціональному складу науково-педагогічної діяльності викладача, що загалом становлять його професійну компетентність. Отже, можна виділити такі види фахових (професійних) компетентностей викладача: психологічна, предметна, дидактична, методична, комунікативна, управлінська, проєктивна тощо. Будь-яка компетентність своєю чергою виступає як окрема система, що складається з відповідних компонентів (мотиваційний, когнітивний, операційний, особистісний) та елементів (мотиви та ціннісні орієнтації щодо конкретного виду діяльності, знання, уміння та навички, які його обслуговують, особистісні якості, що забезпечують його успішне виконання).

Одним із основних питань залишається дефініція терміна “фахова дисципліна” в сучасній лінгводидактиці. Термін “фахова дисципліна” вжито в Наказі Міністерства освіти і науки України № 847 від 24.12.2003 “Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти” [5], однак визначення цього терміна там немає. Академічний словник української мови в 11-ти томах тлумачить прикметник “фаховий” як такий, що, по-перше, “стос. до фаху, пов’язаний з якимось фахом. ... *Навчання в художніх школах провадиться тільки з фахових дисциплін* (Мистецтво, 1, 1966, 22)”, а по-друге, “стос. до фахівця. ... // власт. фахівцеві. ... // який є фахівцем” [6: 57]. Як бачимо, в ілюстративній частині словникової статті наведено приклад, який містить словосполучення “фахові дисципліни”. Досліджуючи зміст цього поняття, В. П. Боса зауважує, що воно “конкретизує зміст професійної підготовки ... і дає змогу сконцентрувати увагу на тих навчальних дисциплінах, вивчення яких найбільш наближене до професійної компетентності” [1: 65]. Група навчальних дисциплін, які означаються як фахові, належать до нормативної частини навчальних планів підготовки магістрів. Усі вони, як правило, містяться в розділі “Цикл професійної підготовки”. При цьому філологічні фахові дисципліни є як серед нормативних дисциплін, так і дисциплін вільного вибору студента. Програми навчальних дисциплін визначають їхній інформаційний обсяг, рівень сформованості вмінь та знань, перелік рекомендованих підручників, інших методичних та дидактичних матеріалів, критерії успішності навчання та засоби діагностики успішності навчання. Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що нині відсутній єдиний підхід до визначення сутності базових понять досліджуваної проблеми, таких як “компетенція”, “компетентність”, “фахова компетентність”, “професійна компетентність”.

Фахові дисципліни, на нашу думку, це дисципліни циклу професійної та практичної підготовки, які забезпечують майбутнього спеціаліста базовими теоретичними знаннями та практичними навичками. Проаналізувавши навчальні плани кожного із напрямів підготовки, фахові дисципліни можна умовно розподілити на три основні блоки:

- блок теоретичних дисциплін, що дають фундаментальні знання зі загальної теорії науки: мовознавства, літературознавства, філософії мови, теорії літератури, порівняльно-історичного мовознавства та літературознавства тощо;

- блок прикладних дисциплін, що дають знання та навички застосування теорії у практиці філологічних досліджень: сучасна українська мова, діалектологія, історія української літератури, фольклористика, українська мова за професійним спрямуванням, риторика, методологія наукових досліджень, соціолінгвістика, лексикографія, термінологія, лінгвокраїнознавство, перекладознавство тощо;

- блок дисциплін, присвячених методиці викладання української мови та літератури: методика навчання української мови в середній школі, методика навчання української літератури в середній школі, методика навчання української мови у вищій школі, методика навчання української мови як іноземної, текстологія і под.

Об'єктом методики фахових філологічних дисциплін є процес викладання предметів філологічного напрямку в закладах вищої освіти, тобто взаємодія, взаємонавчання викладачів та студентів з метою формування у студентів мовознавчої та літературознавчої компетентностей.

Предметом методики фахових філологічних дисциплін є професійна підготовка, яка охоплює систему принципів, методів, технологій, прийомів, форм і засобів навчальної роботи викладача-філолога в закладах вищої освіти.

Серед **завдань**, які ставить перед собою методика фахових філологічних дисциплін в закладах вищої освіти, варто виділити найголовніші:

- 1) добитися стійкого розуміння соціальних функцій мови, її ролі в становленні і розвитку мовленнєвої особистості;
- 2) реалізувати світоглядні функції української мови як державної, наголошувати її націєтворчий вплив;
- 3) формувати і реалізувати на практиці ґрунтовні теоретичні знання з базових дисциплін;
- 4) визначати цілі, вказувати на специфіку та описувати зміст курсу базових філологічних дисциплін у ЗВО різних типів;
- 5) формулювати рекомендації щодо використання найбільш раціональних, оптимальних та дієвих методів, прийомів, засобів та форм навчання фахових філологічних дисциплін у вищій школі;
- 6) забезпечувати належну культуру професійного мовлення студентів, розвивати їхні комунікативні уміння і навички.

До **базових категорій методики фахових філологічних дисциплін** належать мета, завдання, зміст, принципи, методи, прийоми, форми навчання та основні підходи до нього.

Проблема окреслення кола фахових дисциплін, що впливають на формування професійної компетентності майбутніх викладачів, полягає не лише у встановленні самого поняття “фахові дисципліни”, а також у відокремленні фахових дисциплін від переліку нефахових. Повний перелік фахових дисциплін надзвичайно місткий, бо навіть побіжний огляд навчальних програм і планів, силабусів українських закладів вищої освіти філологічного профілю показує достатньо сильну розмаїтість у пропонованих курсах. Відповідно до автономії ЗВО, вчені ради самостійно можуть формувати перелік фахових дисциплін для кожного напрямку підготовки фахівців, зважаючи лише на освітній стандарт з цього напрямку. Тому навчальні плани містять як загальні дисципліни, на кшталт: *Актуальні проблеми української граматики, Практична лексикографія, Методологія мовознавчих студій,*

Філософія мови, Теорія критики, так і досить вузькоспеціалізовані: Синтаксис наукового мовлення І. Франка, Лінгвістична географія, Мікротопоніміка: традиції і перспективи, Лінгвістика реклами, Естетична комунікація, Соціокультурні підходи до перекладу, Творче письмо, Українська агіографічна традиція: джерела, генеза, нарративні традиції тощо.

Найпершим питанням, яке постає перед викладачем курсу “Методика викладання фахових дисциплін” – що і в якому обсязі подавати магістрантам. Демократичні принципи вільного вибору напряму, на який вступають у магістратуру, часто зумовлюють те, що в одній аудиторії перебувають бакалаври української мови та літератури і бакалаври журналістики, іноземних мов чи мистецтвознавства. Об’єктивно вони володіють різними за обсягом знаннями з філологічних дисциплін і мають незначний або не мають жодного досвіду в опануванні педагогічними дисциплінами. Тому бакалаври-філологи, які слухали на 3–4 курсах методик викладання української мови і методик викладання української літератури в середній школі, педагогіку та психологію, уже мають знання про загальні принципи і методи навчання, знають предмет та об’єкт методики навчання української мови в середній школі, знають форми організації навчального процесу, знайомі з мікро- та макроструктурою уроку як основної форми організації навчання в середній школі, зрештою, пройшли педагогічну практику, зможуть порівнювати та аналізувати застосування форм, методів, принципів, компетентностей у вищій школі.

Стандарт вищої освіти для другого (магістерського) рівня в галузі “03.Гуманітарні науки” за спеціальністю “035.Філологія” передбачено, що магістр філології “може працювати ... на викладацьких, науково-дослідних та адміністративних посадах у вищих навчальних закладах 1–4 рівнів акредитації (за наявності у програмі підготовки циклу психолого-педагогічних та методичних дисциплін та проходження відповідних практик)”. Необхідно з’ясувати основні складові відповідних циклів.

Навчальні плани провідних університетів України для підготовки магістрів містять дисципліни вищезазначених відповідних циклів: “Методика викладання української мови у вищій школі”, “Методика викладання фахових дисциплін” (Львівський національний університет імені Івана Франка), “Методика викладання мови і літератури у вищих навчальних закладах” (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), “Методика викладання іноземної мови і перекладу у вищій школі” (Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая), “Методика викладання дисциплін за фахом у ВНЗ” (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки), “Методика викладання української мови у ВНЗ” (Херсонський державний університет); “Методика викладання у вищій школі” (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна) та ін. Обов’язковою частиною навчального процесу, що сприяє підвищенню рівня підготовки магістрів, є асистентська практика. Адже саме асистентська практика, упродовж якої магістри-філологи проводять лекційні та практичні заняття, є важливою складовою, що перетворює набуті знання в навички, сприяє формуванню педагогічної компетентності.

Як бачимо, університети готують магістрів як до ґрунтового розуміння предметів вивчення, так і до усвідомленої викладацької діяльності у майбутньому. Важливо, що професійна компетентність магістра передбачає не тільки спеціальну професійну компетентність у сфері визначеної дисципліни (дисциплін), а й методичну компетентність (щодо способів формування знань та умінь у студентів).

Додатковим викликом і для викладачів, і для студентів магістратури є те, що в навчальному процесі вони одночасно є тими, хто навчається, і тими, кого навчають навчати. Зрозуміло, що здатність до викладання – це риса, не притаманна для усіх студентів-бакалаврів. Магістр-філолог, який займається науковою та педагогічною діяльністю, – ступінь, можливий лише для частини студентів, що готові до подальшого навчання, науковості, креативності.

Метою курсу “Методика викладання фахових дисциплін” є ознайомлення студентів з особливостями вивчення філологічних дисциплін у вищій школі; плануванням, видами робіт при вивченні філологічних дисциплін у вищій школі (лекції, практичні заняття); з формами контролю засвоєння вивченого матеріалу (заліки, іспити, колоквіуми, проміжні контрольні роботи, зрізи знань тощо). Завдання: виробити у студентів уміння планувати заняття з філологічних дисциплін, укладати конспекти лекцій з філологічних дисциплін у вищій школі; готувати матеріали для проведення практичних занять з філологічних дисциплін; навчити студентів складати білети та завдання для контрольних робіт і колоквіумів. Програма з вивчення методики фахових дисциплін передбачає аналіз планування навчального процесу викладання української мови у вищій школі (освітньо-професійна програма, навчальна програма дисципліни, робоча програма курсу, семестровий план, силабус), основні класифікації методів викладання української мови у вищій школі (традиційні та інноваційні методи). Основне – структура лекційного і практичного заняття з філологічних дисциплін у вищій школі, а також засобів викладання і контролю в педагогічному процесі навчання філологічних дисциплін у вищій школі, електронних засобів та мережевого сервісу.

На практиці це означає, що магістрант повинен після завершення курсу уміти розробити план-проспект навчальної лекції; складати план-конспект для кожного типу лекції, практичного чи семінарського заняття; добирати найбільш ефективні методи, прийоми, форми і засоби проведення навчальної діяльності відповідно до теми і мети заняття; володіти самому і бути здатним пояснити іншим доцільні стратегії опанування матеріалом заняття; розуміти суть навчальної практики студентів (діалектологічної, фольклорної, музейно-архівної, педагогічної, асистентської); організовувати самостійну роботу і контроль за самостійною роботою студентів.

Однією зі складових методичної компетентності щодо викладання філологічних дисциплін у вищій школі є *вміння* застосовувати традиційні та інноваційні методи навчання у процесі викладання філологічних дисциплін у вищій школі, аналізувати компетентності у процесі викладання фахових дисциплін.

Аналіз традиційних та інноваційних методів – це тема, яку ґрунтовно аналізують ще у процесі вивчення “Методики викладання української мови в середній школі”. Студенти вивчають особливості традиційних (усний виклад, бесіда, спостереження, тренувальні вправи, робота з підручником) та інноваційних (мозковий штурм, акваріум, сенкан, дебати, “асоціативний куш”, ПРЕС, метод “кейсу”, метод мікрофона та ін.). Аналіз методів навчання у вищій школі передбачає особливості, частотність використання традиційних та інноваційних методів, а також характер застосування методів на лекційних та практичних заняттях. Різні типи лекційних занять (мультимедійні лекції, лекції-візуалізації, лекції із заздалегідь визначеними помилками, бінарна лекція, лекція-прес-конференція) та практичних занять (застосування різних методів групової роботи, методу мозкового штурму,

кейсові і технології портфолію, ділові ігри, написання есе, гронування, ПРЕСу та ін.) вирізняються своєрідністю, потребують від студентів ґрунтовного рівня підготовки та здатності до креативності.

Проблему застосування традиційних та інноваційних методів у вищій школі можна вирішити шляхом аналізу та застосування цих прийомів у практичній роботі, а також унаслідок самостійної роботи студентів.

Дисципліна “Методика викладання фахових дисциплін” доповнює предметну компетентність майбутнього викладача, вона формує теоретичну і практичну готовність до викладання предмета, дисципліни, курсу тощо. Паралельно формується методична компетентність викладача, яка полягає в його умінні використовувати різні освітні технології, методи і засоби навчання, розробляти дидактичні матеріали тощо. Під час опанування методики викладання фахових дисциплін формується управлінська компетентність філолога-магістра – здатність планувати, аналізувати, організовувати і контролювати навчально-виховний процес та власну професійну діяльність для досягнення прогнозованого результату.

Молодому викладачеві необхідно оволодіти педагогічною майстерністю, практичним досвідом застосування сучасних знань, щоб згодом своєю чергою збагатити їх новими ідеями, висвітлити реалії забезпечення варіативності освітнянської практики. Адже функціонування сучасної загальноосвітньої і професійної школи на науково обґрунтованих ідеях, спрямованих на гуманізацію педагогічного процесу, допоможе забезпечити високу ефективність навчально-виховної роботи [4: 127].

Упродовж навчання магістрів-філологів застосовують різні форми навчання: аудиторні заняття, самостійну роботу, індивідуальну дослідницьку діяльність, практики (діалектологічну, архівно-музейну, фольклорну, навчально-педагогічну, асистентську), модульні контрольні роботи, заліки, іспити. Методика фахових дисциплін передбачає аналіз основних форм самостійної роботи магістрів-філологів: традиційної, аудиторної та дистанційної. Самостійна робота визначається певною специфікою, адже у навчальному процесі магістрант адаптується до системи навчання, підпорядковується умовам і вимогам, які поставлені викладачем. У процесі ж самостійної роботи магістрант адаптує систему навчання до себе, до своїх можливостей, характеру, темпераменту, обізнаності, компетентності, удосконалюючи, по суті, свою методику [2].

Традиційна методика викладання фахових дисциплін, заснована на відвідуванні студентами лекцій і виконанні визначених завдань самостійної роботи, у багатьох відношеннях недостатньо ефективна. У сучасних умовах з метою підвищення рівня фахової підготовки організація навчально-виховного процесу магістрів-філологів повинна передбачати суб’єкт-суб’єктну діяльність викладача і магістранта, за якої:

а) магістрант відіграє провідну роль в організації навчально-виховного процесу, визначаючи разом із викладачем стратегічні параметри навчально-виховного процесу: цілі, зміст, форми, методи та засоби навчання;

б) викладач виступає як консультант, експерт з технології навчання, надаючи магістрантові допомогу в організації процесу навчання [2].

Змінюється традиційне розуміння лекції як форми навчальної роботи. Організовуючи співпрацю викладача й магістранта, головну увагу варто зосереджувати не на повідомленні інформації з предмета (в якому магістрант уже володіє достатньо глибокими знаннями), а робити акцент на міжпредметні й

міждисциплінарні зв'язки, зосереджуватися на комплексному застосуванні фахових знань у майбутній діяльності не тільки як філолога-дослідника, а й як філолога-педагога, який повинен бути готовим працювати в різноманітних професійних середовищах нефілологічного профілю. Цьому сприяє формування умінь працювати з різноманітними технологіями, які магістранти набувають під час лекцій з методики фахових дисциплін у ВНЗ із застосуванням мультимедійного супроводу, що ґрунтуються на дидактичних принципах наочності, науковості, інноваційності та технологічності навчально-виховного процесу. Візуалізація об'єктів і процесів, емоційність викладення знань, відчуттєвий досвід сприйняття дій, розуміння і запам'ятовування навчальної інформації, обсяг, якість і час трансляції, методична доцільність та психолого-педагогічна обґрунтованість застосування мультимедійних технологій сприяють активізації дидактичних процесів завдяки використанню яскравих, швидкозмінних та привабливих форм, прийомів і методів освітньої діяльності. Додатковими напрямками поглиблення знань з фахових дисциплін можуть бути: використання соціальних мереж (електронна пошта, форуми, конференції, сторінки напрямів підготовки і спеціальностей, окремих академічних курсів, тренінги, мікроблоги, віджети, вебінари тощо); використання електронних підручників (теоретичні, практичні, інформаційно-довідкові відомості, розрахунки, аналітичні дані, малюнки, схеми, таблиці, діаграми, графіки, креслення, аудіо- та відеоматеріали, презентації тощо) [4: 67]; використання тестових завдань у визначенні навчальних досягнень студентів; організація самостійної роботи студентів (засвоєння у повному обсязі навчальної програми лекційного курсу, послідовне формування самостійності, вміння систематизувати, планувати, контролювати і регулювати свою діяльність без сторонньої допомоги, аналітична і дослідницька діяльність).

Добрі результати дає робота магістрантів над проектами, оскільки це допомагає їм оволодіти знаннями, які не здобуваються традиційними дидактичними методами. Метод проектів – це організація навчальної роботи, за якою з огляду на використання багатофункціональних дидактичних підходів (групове навчання, дискусія, “мозковий штурм”, проблемне навчання) студенти оволодівають як критичним, так і творчим мисленням. Окрім цього, проектне навчання ефективно підтримує когнітивну, комунікативну освітню функції педагогічного процесу. Метод проектів передбачає: навчальну дисципліну, з якої його виконують; тему, мету і термін проведення; взаємозв'язок з іншими дисциплінами навчального плану напряму підготовки чи спеціальності; ідею і анотацію; засоби, цілі та етапи роботи; схеми оформлення, оцінювання та результати діяльності; узагальнення, аналіз, висновки та перспективи подальшого пошуку. Наблизити навчально-виховний процес вищої школи до умов професійної педагогічної діяльності можливо завдяки застосуванню таких видів лекцій: лекція-повідомлення, лекція-бесіда, проблемна лекція, лекція-дискусія, лекція-аналіз педагогічних ситуацій, лекція-консультація, лекція-аналіз, лекція-експеримент, мультимедійна лекція, лекція-презентація, бінарна лекція, лекція-дискурс тощо [4: 96].

Важливим завданням викладачів вищої школи є розвиток уявлень студентів про філологію як галузь, що динамічно розвивається, формування фахової компетентності майбутнього філолога, ціннісних орієнтацій мовної особистості. Сучасний викладач філологічного профілю має ґрунтовно володіти нормами літературної мови, бути обізнаним зі змістом і системою роботи з української мови,

літератури у виші, виховним потенціалом лінгвістичних дисциплін, тенденціями розвитку сучасних лінгвістичних дисциплін [4: 22–23].

Висновки. Отже, курс “Методика викладання фахових дисциплін” – важлива складова підготовки магістрів української філології, формування їхньої професійної компетентності. Дисципліна значно доповнює курси педагогіки та психології вищої школи і має добрі перспективи для розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Боса В. П.* Формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук (доктора філософії) : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” (015 – Педагогічні науки) / Віта Петрівна Боса. – Житомир, 2018. – 283 с.
2. *Копусь О. А.* “Модель формування фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів філології” / О. А. Копусь // Наука і освіта. – 2012. – №8. – С. 78–83. Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
3. *Нечепоренко Л. С.* Сучасна педагогіка : навчальний посібник / Л. С. Нечепоренко, Г. Ф. Пономарьова, Я. В. Подоляк. – Харків, 2007. – 216 с.
4. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі / З. М. Бакум, О. М. Горошкіна, О. В. Караман, С. О. Караман, О. А. Копусь ; за ред. О. М. Горошкіної та С. О. Карамана. – Київ : “АКМЕ ГРУП”, 2015. – 250 с.
5. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII . – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
6. *Саюк В. І.* Професійна компетентність як основа розвитку сучасного викладача в системі післядипломної педагогічної освіти / В. І. Саюк // Нова педагогічна думка. – 2012. – № 3 (71). – С. 57–61.
7. *Сікора Я. Б.* Зміст та структура поняття професійна компетентність вчителя інформатики / Я. Б. Сікора // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ : зб. наук. праць. Ч. II. – Рівне, 2008. – С. 148–156.
8. Словник української мови : в 11 томах. Т.10. – Київ, 1979. – С. 571.
9. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 035 “Філологія”. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/035-filologiya-magistr.pdf>.
10. *Турчак А.* Окремі аспекти викладання лекційних курсів фахових дисциплін у вищій школі / Анатолій Турчак, Наталія Токар // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Вип. 9 (III). – 2016. – С. 117–120.

REFERENCES

1. Bosa, V. P. (2018). *Formuvannia movlennievoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin: dys. ... kand. ped. nauk (doktora filosofii): 13.00.04 “Teoriia i metodyka profesiinoi osvity” (015 – Pedagogichni nauky)*. Zhytomyr.

2. Kopus, O. A. (2012). *Model formuvannia fakhovoi linhvodydaktychnoi kompetentnosti maibutnikh mahistriv filolohii*. *Nauka i osvita*, № 8, 78–83. Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
3. Necheporenko, L. S., Ponomarova, H. F., Podoliak, Ya. V. (2007). *Suchasna pedahohika: navchalnyi posibnyk*. Kharkiv.
4. Bakum, Z. M., Horoshkina, O. M., Karaman O. V. ta in. (2015). *Praktykum z metodyky navchannia movoznavchykh dystsyplin u vyshchii shkoli / za red. O. M. Horoshkinoi ta S. O. Karamana*. Kyiv : “AKME HRUP”.
5. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII. Retrived from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
6. Saiuk, V. I. (2012). *Profesiina kompetentnist yak osnova rozvytku suchasnoho vykladacha v systemi pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity*. *Nova pedahohichna dumka*, № 3 (71), 57–61.
7. Sikora, Ya. B. (2008). *Zmist ta struktura poniattia profesiina kompetentnist vchytelia informatyky*. *Psyholoho-pedahohichni osnovy humanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v shkoli ta VNZ: zb. nauk. prats. Ch. II*. Rivne, 148–156.
8. *Slovyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh*. (1979). T. 10. Kyiv, 571.
9. *Standart vyshchoi osvity za spetsialnistiu 035 “Filolohiia”*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/035-filologiya-magistr.pdf>.
10. Turchak, A., Tokar, N. (2016). *Okremi aspekty vykladannia leksiinykh kursiv fakhovykh dystsyplin u vyshchii shkoli*. *Naukovi zapysky [Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka]*. Serii: *Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity, vyp. 9 (III)*, 117–120.

Стаття надійшла до редколегії 20. 02. 2020
доопрацьована 01. 03. 2020
прийнята до друку 07. 03. 2020

COURSE "METHODS OF TEACHING PROFESSIONAL DISCIPLINES" IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE MASTERS-PHILOLOGISTS

Oksana KOSTIV

*Ivan Franko National University of Lviv
Department of Ukrainian Language,
1/234, Universytets'ka Str., Ukraine, Lviv, 79602
phone. (380322)239 47 17
e-mail:okkostiv@gmail.com*

Danuta MAZURYK

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Ukrainian Applied Linguistics,
1, University Str., Ukraine, Lviv, 79001
tel.: (0322) 239-43-55
e-mail: danuryk@gmail.com*

Analysis of the basic research and publications of the research problem makes it possible to isolate the basic concept, which needs to be clarified in connection with the specifics of the object and subject of scientific research – “professional disciplines”/“specialty courses”. This concept specifies the content of the professional training of future lecturers for Ukrainian universities and allows them to focus on those academic disciplines whose study is most closely related to the professional competence. According to the definition in the Ukrainian legislation: “professional discipline” – is pedagogically adapted system of concepts of phenomena, laws, theories, methods, etc. of any field of activity (or a combination of different branches of activity) with the definition of the desired level of formation in those who learns a certain set of skills and abilities. A discipline is defined as “a branch of knowledge, typically one studied in higher education.” Most professions can be looked at as a professional discipline.

An important task of higher school teachers is the development of students' ideas about philology as a dynamically developing field, the formation of professional competence of the future philologist, the value orientations of the language personality. When organizing cooperation between a teacher and a master's student, the main attention should be focused not on communicating information on the subject (in which the master's student already has deep knowledge), but on interdisciplinary and interdisciplinarity connections, focusing on complex application of professional knowledge in future activities not only as philologist-researcher, but also as a philologist-teacher, who must be ready to work in a variety of professional environments of non-philological profile.

We have analysed the content of professional disciplines that contribute to the formation of the professional competence. Participants of the educational process mainly represent in their curricula a complex of professional disciplines, including modern linguistics, practical course of translation, grammar, Ukrainian and world literature, pedagogy, methods of teaching etc. The course purpose, its tasks and perspectives are defined.

Keywords: professional disciplines, educational process, methodology.